

Može li Balkan izvoziti obnovljivu energiju u glavninu Europe u bliskoj budućnosti? Paul Hockenos istražuje mogu li zapadnoeuropske investicije i istočnoeuropski resursi stvoriti win-win situaciju za sve uključene. (Članak je objavljen 10. veljače na blogu "Energy Transition - The German Energiewende" pod naslovom Are the Western Balkans the new Desertec?.)

Ako su studije procjena barem približno točne, zemlje Zapadnoga Balkana (Albanija, Bosna i Hercegovina, Hrvatska, Kosovo, Makedonija, Crna Gora i Srbija) imaju enormne potencijale za korištenje obnovljivih izvora energije. Regija obiluje suncem tijekom godine, još netaknutim hidropotencijalima, olujnim obalama i bogatim poljoprivrednim zemljištima. Uz to, prvi podvodni električni kabel ispod Jadranskoga mora prema Italiji bit će u funkciji do 2015., mnogo prije nego predviđena prijenosna mreža projekta Desertec, koja bi povezivala Sjevernu Afriku i kontinentalnu Europu.

Bi li Balkan mogao izvoziti obnovljivu energiju u glavninu Europe u bliskoj budućnosti? Mogu li investitori iz Zapadne Europe i resursi iz Jugoistočne Europe stvoriti win-win situaciju za sve uključene?

Značajan broj uključenih eksperata iz regije misli tako. Vizija je da Europske zemlje, koje se bore da zadovolje svoje vlastite ciljeve obnovljive energije - ili jednostavno traže jeftinu energiju - mogu investirati u proizvodne kapacitete u regiji i izvoziti električnu energiju preko Jadrana u Italiju.

»Ta suradnja mogla bi se pokrenuti i biti u toku mnogo brže nego Desertec«, objašnjava Andras Türk iz Istraživačkog instituta Joanneum u Grazu, Austrija, referirajući se na mega-projekt slanja električne energije proizvedene iz sunca sa Srednjeg Istoka i Sjeverne Afrike u Europu. »Ono što je na Balkanu potrebno je nadogradnja infrastrukture. Ne počinje se od nule (...) Kako su to sve zemlje koje pristupaju EU, politička stabilnost je osigurana na dulji rok«, rekao je Türk.

Na papiru, Balkan izgleda kao Eldorado za proizvodnju čiste energije. Albanija je na vrhu liste sa 70 milijardi kilovatsati moguće finalne proizvodnje električne energije do 2020. - što bi proizvele velike hidroelektrane, bio-energija i kopnene vjetroelektrane. Bosna i Hercegovina, Crna Gora i Srbija slijede dosta iza Albanije, ali one kao i ostale zemlje Zapadnoga Balkana imaju potencijale koji znatno premašuju njihove ciljeve za 2020..Potencijal regije za solarne fotonaponske elektrane još nije potpuno istražen.

»Ciljevi EU ne izražavaju potencijal, nego naprosto ono gdje su te zemlje sada i gdje bi mogle biti 2020.«, kaže Robert Pašičko iz Ureda za energiju i okoliš Programa Ujedinjenih naroda za razvoj u Zagrebu, koji promovira suradnju između zemalja EU i trećih zemalja. Drugim riječima, dužnosnici kao Pašičko kažu da one mogu zadovoljiti aktualne ciljeve i još

imati obilje za izvoz, ako se poduzmu prava ulaganja.

»Ulaganja u čistu energiju u ovoj regiji su previše riskantna za mnoge ulagače«, kaže Türk, čiji je institut uključen u promoviranje projekta, poznatog po kratici BETTER (»Bringing Europe and Third countries closer together through renewable Energies). »Feed-in tarife su ili niske ili podvrgnute promjenama. Potražnja iz Zapadne Europe može osigurati privlačnije i predvidljivije poslovne mogućnosti«, kaže Türk.

Cijela regija tek je počela obraćati pažnju na rastuće kapacitete električne energije, koji se sada sastoje uglavnom od malih hidroelektrana. Hrvatska, koja se pridružila EU ove godine, ima akcijski plan usklađen s ciljevima EU 20-20-20, koji ohrabruje niskougličnu proizvodnju energije, a posebno biomase, bioplina, kogeneracije i malih hidroelektrana. Nada se dodati 80.000 novih zelenih radnih mjesta svojoj ekonomiji kroz proizvodnju čiste energije i mjere energetske učinkovitosti.

Druge zemlje, koje su uključene u pregovore o priključenju, donijet će svoje vlastite akcijske planove s ciljevima za obnovljivu energiju tijekom 2014.. Energetska politika EU na Zapadnom Balkanu je vođena Ugovorom o energetske zajednici, koji proširuje unutrašnje energetske tržište EU (za električnu i plin) na Jugoistočnu Europu i dalje. Ta suradnja obuhvaća podršku u investicijama, uključujući i proizvodnju iz fosilnih goriva, za koju dužnosnici EU kažu da je nužna za osiguranje sigurnosti opskrbe.

»To je u načelu dobra ideja jer te zemlje [Zapadnoga Balkana] potpore za kopnene vjetroelektrane ograničavaju na relativno niskoj razini iz tehničkih razloga a za solarne fotonaponske zbog troškova«, objašnjava Nebojša Arsenijević, direktor Međunarodne financijske korporacije Balkanski Program Obnovljive Energije. Arsenijević objašnjava da ako proizvođači izvoze svoju obnovljivu električnu energiju zajedno s garancijom podrijetla, neće moći primati nacionalne feed-in tarife niti će se proizvodnja moći računati u okviru ciljeva za obnovljivu energiju tih zemalja.

»Ali barem neki od njih [elektroprivreda i drugih proizvođača] vide privlačnost stranih investitora i stabilnih kupaca, voljnih da plate za obnovljivu energiju, kao potencijalno bolji ili manje rizični posao«, kaže Arsenijević, koji boravi u Beogradu. Trenutno nema legalnih zapreka takvoj suradnji. Zemlje Zapadnog Balkana, međutim, u procesu su donošenja pravnog okvira za garancije porijekla koje će uključivati međusobno prihvaćanje tih garancija, kaže Arsenijević. On očekuje da će okvir biti važeći do kraja 2014..

Zaista, neki su dogovori već na putu a drugi se začinju. Italija je u središtu većine njih, pripremajući se za uvoz 6 TWh godišnje elektrike s Balkana – primarno Albanije, Crne Gore i Srbije. Prvi projekt je hidroelektrana snage 118 MW na rijeci Ibar u središnjoj Srbiji, koja će koštati 300 milijuna eura. Ustovremeno, talijanska TSO Terna radi na gradnji kabla od 1.000

MW koji će ići preko 390 km dnom Jadranskoga mora od Tivta u Crnoj Gori to Pescare u Italiji. Drugi podmorski kabel će povezati Južnu Albaniju i Italiju do 2016..

»Mi predviđamo stvaranje Balkanskog energetskeg koridora koji će ići od Crnoga Mora u Albaniju ili Crnu Goru i zatim u ostatak Europe«, kaže Türk. »To znači povezati sve zemlje bivše Jugoslavije i njihove susjed, zemlje koje su u prošlosti bilve vezane i čak, u slučaju Jugoslavije, izvozile energiju.«

Ali postoje također i skeptici, koji brinu da će Zapadni Balkan prodati svoje najbolje lokacije za čistu energiju prije nego što igra zbilja počne. »Bez obzira koliko potencijala može biti«, kaže Pippa Gallop iz nadzorne udruge Bankwatch, »te zemlje još nisu na putu da ostvare svoje ciljeve za 2020.. Ako se odreknu svojih najboljih lokacija, što sada rade, ostat će nesigurno mogu li zadovoljiti te ciljeve.«

Osim toga, kaže Gallop, socijalni i okolišni standardi u regiji su niži, što ne bi smjelo biti iskorišteno kao prednost za to da članice EU zadovolje svoje ciljeve obnovljivih. Te, konačno, novi kablovi mogu biti korišteni za prijenos konvencionalne energije, uključivo ugljen, scenario za koji Bankwatch kaže da bi bio kontraproduktivan.

»Ono što Italija želi je jeftina energije, ne nužno zelena energija«, kaže jedan ekspert povean s projektom, koji želi ostati anonimn. »To znači elektrika iz ugljena, koja u regiji može biti proizvedena prilično jeftino.«

Ali Gallop se slaže da dugoročno, jednom kad pravila igre budu bolje utanačena, promicanje bolje povezanosti između glavnine Europske električne mreže i one na njenoj periferiji je ključan korak prema integriranoj električnoj mreži diljem Europe. To je u »interesu svih«, rekla je.

(European Energy Review)